

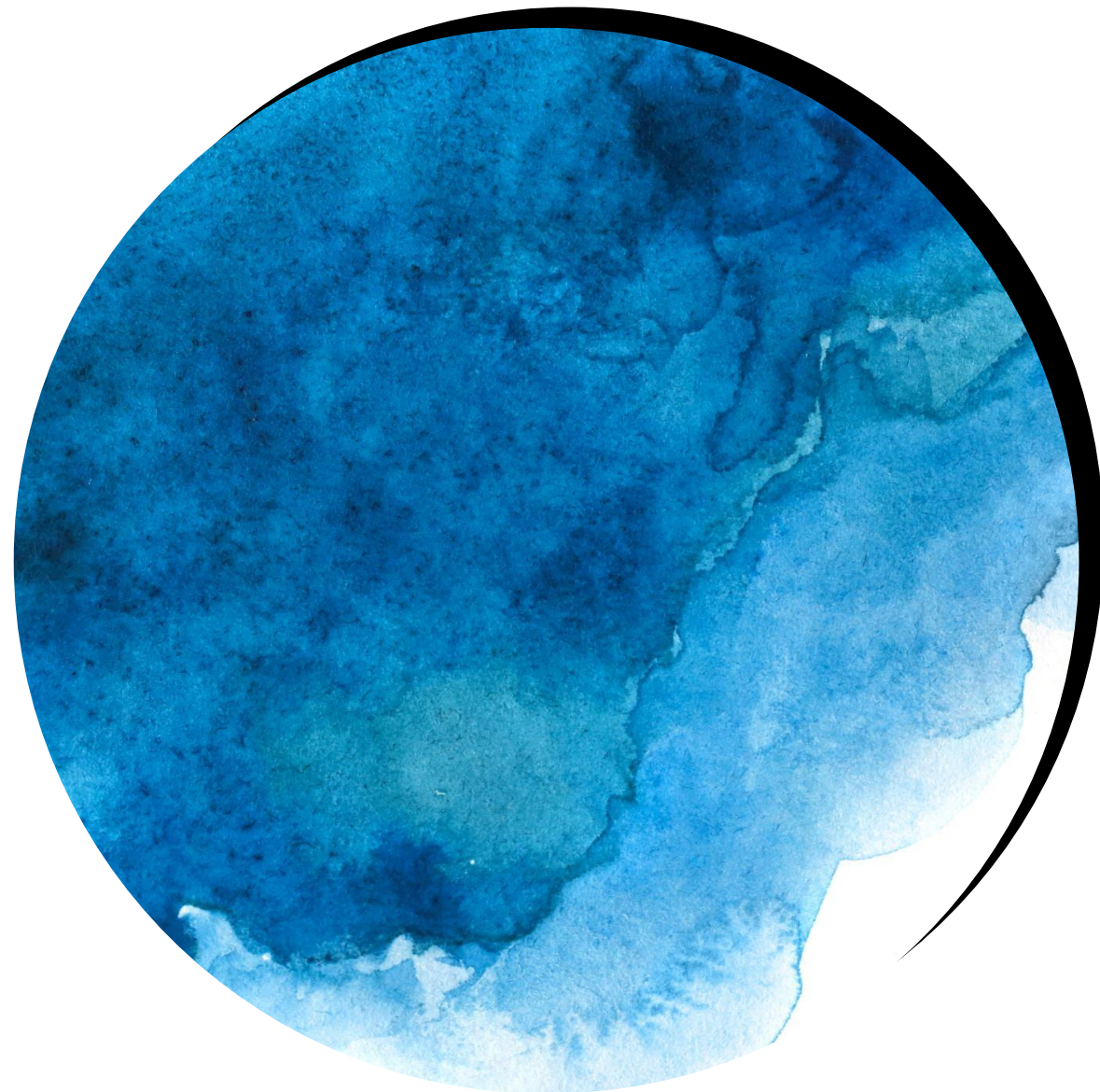
ESTRATÈGIES
DIDÀCTIQUES EN
LA DOCÈNCIA
DINS DE LA
PRÀCTICA
CLÍNICA
2 / 1 1 / 2 0 2 3

NURIA FUENTES-PELÁEZ

nuriafuentes@ub.edu

Com citar aquest document: Fuentes-Peláez, N. (2023). Estratègies didàctiques en la docència dins de la pràctica clínica. Universitat de Barcelona

2/3/2024

OBJECTIUS I CONTINGUTS

OBJECTIUS

1. Conèixer les bases teòriques de l'aprenentatge significatiu
2. Reflexionar com promocionar l'aprenentatge significatiu a la pràctica clínica
3. Conèixer els principals eixos per a desenvolupar l'aprenentatge basat en problemes

CONTINGUTS

1. APRENTATGE SIGNIFICATIU

1.1. Conceptualització de l'Aprenentatge Significatiu (AS):

1.2. Avantatges de l'AS

1.3. Com fer-ho a la pràctica clínica?

- Condicions per aplicar-lo a la docència
- Els diferents rols
- La tècnica de l'ABP

1. APRENTATGE SIGNIFICATIU

1.1. CONCEPTUALITZACIÓ Aprentatge Significatiu

APRENTATGE SIGNIFICATIU

Què coneixem?

Com és aquest aprenentatge?

Amb què associem aquesta idea?

Quin ús fem d'aquest terme?

1. APRENTATGE SIGNIFICATIU

1.1. CONCEPTUALITZACIÓ Aprenentatge Significatiu

- AS → Allò que l'alumne/resident ha d'assolir...

SÓN SIGNIFICATIUS ELS APRENTATGES QUE ASSOLEIXEN ELS I LES ESTUDIANTS/
PERSONES RESIDENTS?

1. APRENTATGE SIGNIFICATIU

1.1. CONCEPTUALITZACIÓ Aprentatge Significatiu

Quins són els referents teòrics? David P. Ausubel (1963)

PRINCIPIIS

- S'aprèn re-associant coneixements previs - > INTERACCIÓ
- És un procés de construcció de significats que implica una REORGANITZACIÓ dels coneixements previs.
- La persona posa en joc una sèrie de processos per a generar el seu coneixement.
- L'aprenentatge No és només un producte, sinó un procés que condueix al mateix AS.
- L'estudiant és el protagonista de l'aprenentatge. És ACTIU

"La enorme eficacia del aprendizaje significativo se basa en sus dos características principales: su carácter no arbitrario y su sustancialidad (no literalidad)" (Ausubel, 2002, p.47)

1. APRENTATGE SIGNIFICATIU

1.1. CONCEPTUALITZACIÓ Aprentatge Significatiu

Enfocament actual:

- És un concepte viu i dinàmic.

*“L’aprenentatge significatiu suposa un **procés complex i progressiu** que es desenvolupa en el domini de les **interaccions pertorbadores** mediades pel **llenguatge** i que reclama, a més, una **visió crítica dels mecanismes que porten a la significació i la conceptualització**, mecanismes articulats pel llenguatge”*

(Rodríguez, Caballero i Moreira, 2010, citat a Rodríguez, 2012, p. 36)

1. APRENTATGE SIGNIFICATIU

1.1. CONCEPTUALITZACIÓ d'Aprentatge Significatiu

AS actual

- ÉS UN PROCÉS...
 - cognitiu que es dona quan s'integren noves informacions de forma substantiva al coneixement previ (i.e. idees anclades, constructes subjacentes, esquemes mentals).
 - on es comparteixen significats (l'aprenentatge s'assoleix quan es comparteixen els significats -alumne-docent).
 - de construcció gradual i progressiva.
 - crític, reflexiu i de presa de decisions davant les diferents informacions i/o situació.
- ES PRODUEIX QUAN:
 - es dona una interacció triàdica (estudiant, docent i material educatiu).
 - hi ha una pertorbació que altera l'estructura, però no l'organització del sistema.
 - es dona una integració constructiva en el pensar, el fer i el sentir.
- L'aprenentatge ha de ser transferible a noves situacions i contextos.

1. APRENTATGE SIGNIFICATIU

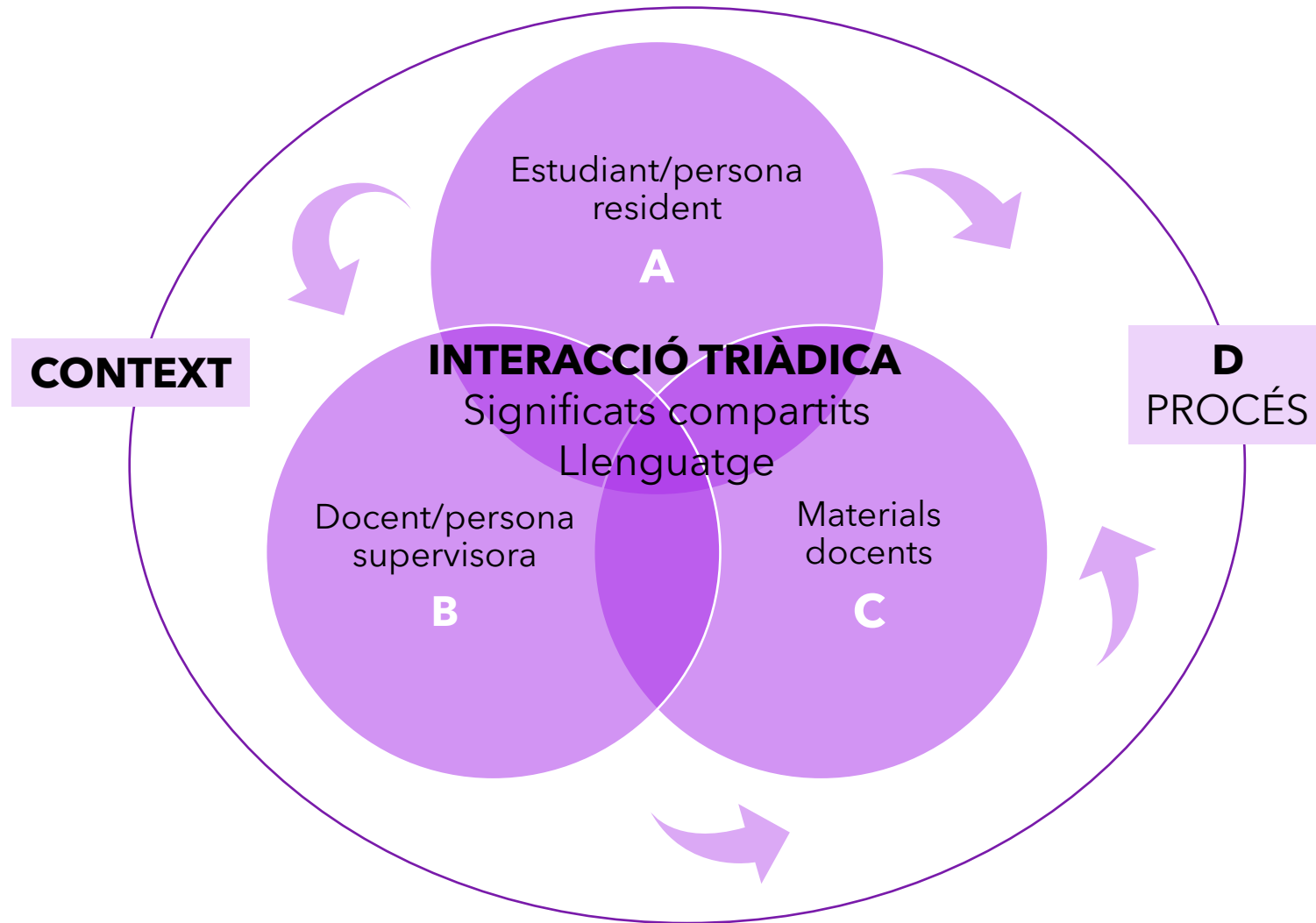
1.2. AVANTATGES de l'Aprentatge Significatiu

- Augmenta i preserva els coneixements durant més temps. Els aprenentatges mecànics no significatius es retenen només per a períodes curs de temps.
- Efectiu i eficaç per a generar canvis cognitius estables.
- És un procés centrat en l'estudiant/la persona resident.
- És un estímul per aprendre a aprendre.
- És més satisfactori pels docents.

“Porque es aprendizaje con significado, comprensión, retención, capacidad de transferencia, en fin, el aprendizaje que los profesores esperan como resultado de su acción docente” (Moreira, 2010,p. 12, citat a Rodríguez, 2011).

1. APRENTATGE SIGNIFICATIU

1.3. COM FER-HO a la pràctica docent clínica?

1. APRENTATGE SIGNIFICATIU

1.3. COM FER-HO a la pràctica docent clínica?

CONDICIONS I CARACTERÍSTIQUES: Atendre a la interacció entra la tríada i el PROCÉS d'AS

A. Estudiant

- Predisposició a l'aprenentatge significatiu (ACTITUD activa i reflexiva)
- Ha de fer ús dels aprenentatges internalitzats/significats (*idees ancora*), *models mentals i esquemes per a comprendre*.
- La persona que aprèn ho ha de fer de forma autònoma i productiva.

1. APRENTATGE SIGNIFICATIU

1.3. COM FER-HO a la pràctica docent clínica?

CONDICIONS I CARACTERÍSTIQUES: Atendre a la interacció entra la tríada i el PROCÉS d'AS

B. Docent

- Proporcionar **situacions-problemes que progressin en complexitat** i que es desenvolupin a la zona de desenvolupament proximal (no només didàctiques, sinó que siguin percebudes com a problemàtiques).
- Rol d'orientador, mediador, responsable de proposar les activitats a l'estudiantat per tal que afavoreixin el seu aprenentatge.
- Afavoreix la mediació semiòtica: intercanvi i negociació de significats entre diferents persones en la situació d'aprenentatge.

1. APRENTATGE SIGNIFICATIU

1.3. COM FER-HO a la pràctica docent clínica?

B. Docent

- Identificar els conceptes subsumidors rellevants per a l'aprenentatge de nous continguts

- **Conèixer què sap l'estudiantat? I què vol saber?**
- **Quines idees encara han de tenir en la pràctica clínica?**
- **Quins han de ser els coneixements rellevants sobre els que ha de construir el seu aprenentatge?**
- **Què vol saber l'estudiant? Per què? Per a què?**

1. APRENTATGE SIGNIFICATIU

1.3. COM FER-HO a la pràctica docent clínica?

CONDICIONS I CARACTERÍSTIQUES: Atendre a la interacció entra la tríada i el PROCÉS d'AS

C. Material docent

- Estructura lògica que permeti relacionar-lo amb l'estructura cognitiva de l'estudiantat.
 - Afavorint l'organització convergent del contingut:
 - Què és? Com és? I Com funciona ?
- Idees ancora (subsumidors) clars, precisos i estables en l'estudiantat que permetin la interacció amb el nou material.

1. APRENTATGE SIGNIFICATIU

1.3. COM FER-HO a la pràctica docent clínica?

CONDICIONS I CARACTERÍSTIQUES: Atendre a la interacció entra la tríada i el PROCÉS d'AS

D. Procés

Recordem....AS és un procés cognitiu d'atribució de significat que es reflecteix a la conducta i a les actituds.

És complex i es construeix de forma sostinguda en el temps (no és sobtat, ni simple).

- Trajectòries d'aprenentatge progressives i diverses (no lineals, amb ruptures, i continuïtats).
- Els seus coneixements previs es van modificant a mesura que les persones es troben amb noves situacions i les dominen.
 - Situacions familiars -> assimilació sense que hi hagi variació en els esquemes mentals (memòria llarg termini)
 - Situació nova -> els esquemes previs són insuficients, cal construir un nou model mental (memòria a curt termini).
- Quan es fan servir els coneixements previs, aquests es tornen més elaborats.

PROGRESSIVITAT I COMPLEXITAT: Aquestes situacions són cada vegada més complexes

1. APRENTATGE SIGNIFICATIU

1.3. COM FER-HO a la pràctica docent clínica?

- Defugir de les programacions lineals perquè són contraries a l'essència de l'AS
- Afavorir la generació de preguntes
- Aprendre a partir de diferents materials i experiències
- Aprendre a desaprendre conceptes irrelevantes

Principis programàtics de l'AS:

1. Diferenciació progressiva (planificar des de lo global a allò específic) + especificar intencions i continguts
2. Reconciliació integradora (plantejar la diferenciació connectada o combinada amb d'altres idees/conceptes integrats - > sistemes conceptuals, organitzats, interrelacionats i jeràrquics) + activació de coneixements i experiències prèvies de l'estudiant
3. Organització seqüencial per treure partit de les dependències que existeixen per natura en la matèria.
4. Establiment de ponts cognitius: Fomentant l'organització que fa explícita la relació entre els diferents temes i explorar les relacions i interrelacions. La reiteració no és negativa.
5. Consolidació (reiteració i tasques en moments i contextos diferenciats perquè es produeixi la generalització o integració).

1. APRENTATGE SIGNIFICATIU

1.3. COM FER-HO a la pràctica docent clínica?

I les estratègies?

- Les estratègies són molt importants, però ho és també, i molt, la forma en la que s'assimila la nova informació.
- La tècnica per si sola no assegura el tipus d'aprenentatge significatiu, és el procés mental que es desenvolupa quan es fan servir les tècniques.

1. APRENENTATGE SIGNIFICATIU

1.3. COM FER-HO a la pràctica docent clínica?

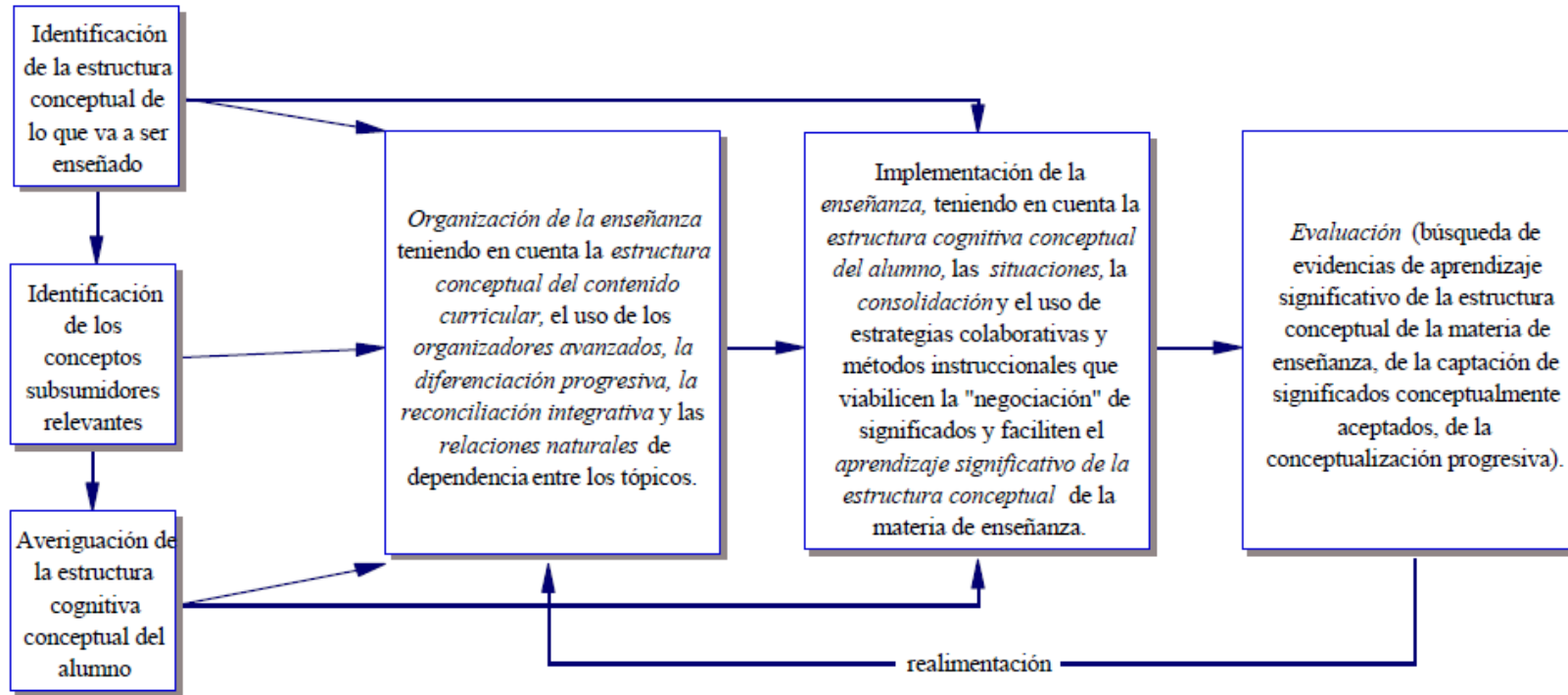

Fig. nº 1. Un modelo para organizar, implementar y evaluar la enseñanza para lograr aprendizaje significativo, desde una perspectiva conceptual (extraído de Moreira, 2008 b).

(Moreira, 2008, citat a Rodríguez, 2012, p.47)

1. APRENTATGE SIGNIFICATIU

1.3. COM FER-HO a la pràctica docent clínica?

Estratègies que afavoreixen AS:

- Mètodes col.laboratius que activin l'intercanvi i la reflexió sobre la pràctica
 - Aprenentatge Basat en Problemes
 - **Aprenentatge centrat en l'estudiantat**
 - *Es realitza en petits grups*
 - La persona docent és guia o facilitadora
 - **Focalitzats en trobar solucions a problemes reals de la pràctica: són estimulants**
 - **Desenvolupen habilitats clíniques**
 - **Els nous coneixements són fruit d'un aprenentatge autodirigit**

Les característiques de l'ABP s'alineen amb els objectius de la pràctica clínica

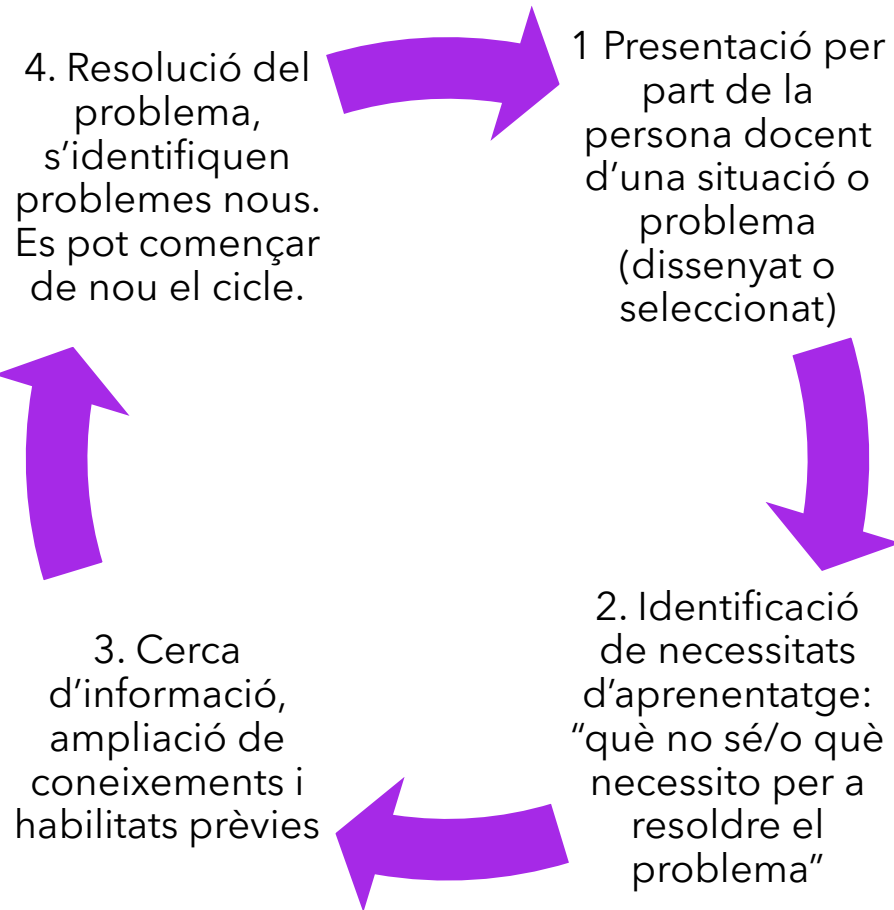
1. APRENTATGE SIGNIFICATIU

1.3. COM FER-HO a la pràctica docent clínica?

ABP: Fases

Competències transversals:

- Resolució de problemes
- Presa de decisions
- Treball en equip
- Comunicació
- Actituds i valors

1. APRENTATGE SIGNIFICATIU

1.3. COM FER-HO a la pràctica docent clínica?

ABP: Avaluació

- Quins processos fan i quins resultats obtenen les i els estudiants?
- Com avaluem?

L'adquisició d'aprenentatges no sempre és homogènia.

1. Pre- Post test: canvis als coneixements i les competències
2. Avaluat com han adquirit les competències:
 1. Qualitat del procés
 2. Qualitat del resultats
 3. Presentació dels resultats

1. APRENTENTATGE SIGNIFICATIU

1.3. COM FER-HO a la pràctica docent clínica?

ABP: Exemple d'impacte

- S'avalua: responsabilitat, iniciativa, l'habilitat i les destreses tècniques i procediments, organització, metodologies en les activitats, comunicació/relació amb pacients i familiars i comunicació/relació amb equip, grau consecució objectius docents.
- Impacte: en el domini de l'habilitat i les destreses tècniques i procediments.
- Cal fer més estudis per valorar: la flexibilitat, l'adaptabilitat, la capacitat de resolució de problemes.

(Alcolea-Cosín et al., 2012)

Aprendizaje basado en problemas en la formación de estudiantes de enfermería. Impacto en la práctica clínica

M. Teresa Alcolea-Cosin, Cristina Oter-Quintana, Rosa M. Martínez-Ortega, Tomás Sebastián-Viana, Azucena Pedraz-Marcos

Objetivo. Evaluar el impacto en la práctica clínica de la implantación de la metodología del aprendizaje basado en problemas (ABP) aplicada a los estudios de enfermería.
Sujetos y métodos. Estudio longitudinal prospectivo en dos cohortes de estudiantes de enfermería: el grupo intervención fue la promoción 2005-2006 de la escuela de enfermería, que recibió su educación con la metodología del ABP, y el grupo control fue la promoción de 2004-2005, que recibió su formación a través de otras metodologías docentes, fundamentalmente clases magistrales y seminarios. Se analizó la posible asociación, en cada uno de los elementos del formulario de evaluación del tutor, entre la calificación obtenida por los estudiantes y la metodología de aprendizaje empleada durante su educación (ABP o no ABP). Los criterios de evaluación fueron: responsabilidad, iniciativa, habilidad y destreza en técnicas y procedimientos manuales, organización y metodología en las actividades, comunicación/relación con usuarios y familiares y comunicación/relación con el equipo de trabajo, y grado de consecución de los objetivos docentes.

Resultados. Se obtuvieron 651 formularios de evaluación válidos, 383 para el grupo control y 268 para el grupo intervención. Se encontraron diferencias estadísticamente significativas sólo en el tercer año, en la categoría "habilidad y destreza en las técnicas relacionadas con los procedimientos manuales" ($p = 0,007$). El grupo control obtuvo una mejor puntuación.
Conclusiones. Los resultados sugieren que el uso de ABP en la formación académica de los estudiantes de enfermería no modifica la puntuación obtenida en su práctica clínica en las categorías recogidas en nuestra herramienta de evaluación.
Palabras clave. Aprendizaje basado en problemas. Enfermería. Evaluación. Práctica clínica.

Correspondencia: Dra. Azucena Pedraz-Marcos, Escuela Universitaria de Enfermería de la Comunidad de Madrid, Avda. Chelara, s/n. Recinto Hospital Universitario Severo Ochoa. E-28911 Leganés (Madrid).
Fax: +34 916 938 819.
E-mail: azucena.pedraz@uam.es

Financiación: Fondo de Investigaciones Sanitarias del Ministerio de Sanidad y Consumo (proyecto PI052804).

Conflicto de intereses: No declarado.

Conflict of interest: None declared.

Agradecimientos: Al Prof. A. Franco, por su inestimable ayuda en esta investigación.
Resultados parciales de esta investigación fueron presentados en el XVII Congreso de la Sociedad Española de Educación Médica y publicados como comunicación en Educ Med 2007; 10: 167.

© 2012 Educación Médica

Results. We had 651 valid assessment forms, 383 for the control group and 268 for the intervention group. Clear significant differences were found only in the third year, in the 'skill and proficiency in techniques related to manual process' category ($p = 0.007$). The control group had higher scores.

Conclusions. The results suggest that the use of PBL in students' academic coursework does not modify the score obtained in their clinical internship on the items specified in our assessment tool.

Key words. Assessment. Clinical internship. Nursing. Problem-based learning.

1. APRENTATGE SIGNIFICATIU

1.3. COM FER-HO a la pràctica docent clínica?

ABP: Exemple d'impacte davant mètodes tradicionals en la pràctica clínica
infermeria Gran control sobre el procés aprenentatge

- Actitud positiva davant l'aprenentatge
- Millora de la satisfacció
- Resolució de problemes quotidians amb major eficiència
- Més capacitat per explorar noves solucions
- Més judici crític i desenvolupament cognitiu

(In-Soo i Jung-Hee, 2013)

BIBLIOGRAFIA

- Alcolea-Cosín, M.T., Oter-Quintana, C., Martínez-Ortega, R.M., Sebastián-Viana, T., Pedraz-Marcos, A. (2012). Aprendizaje basado en problemas en la formación de estudiantes de enfermería. Impacto en la práctica clínica. *Educ Med*, 15 (1): 23-30
- Ausubel, D. P. (1976). *Psicología educativa. Un punto de vista cognoscitivo*. México: Ed. Trillas.
- Ausubel, D. P. (2002). *Adquisición y retención del conocimiento. Una perspectiva cognitiva*. Barcelona: Ed. Paidós.
- In-Soo, S. & Jung-Hee, K. (2013). The effect of problem-based learning in nursing education: a meta-analysis. *Advances in Health Sciences Education*, 18, 1103-1120. <http://rd.springer.com/article/10.1007/s10459-012-9436-2#page-1>
- Moreira, M. A. (2017). Aprendizaje significativo como un referente para la organización de la enseñanza. *Archivos de Ciencias de la Educación*, 11(12). <https://doi.org/10.24215/23468866e029>
- Rodríguez, M. (2011). La teoría del aprendizaje significativo: una revisión aplicable a la escuela actual. IN. *Revista Electrònica d'Investigació i Innovació Educativa i Socioeducativa*, V. 3, n. 1, pp 29-50. http://www.in.uib.cat/pags/volumenes/vol3_num1/rodriguez/index.html en (26/10/23).
- Rodríguez, J.M. (sd). *Aprendizaje Basado en Problemas en el campo de la salud*. ABP-CS. Universidad de Cádiz.

